

Proa

VICENÇ VILLATORO

Polonesa

VICENÇ VILLATORO LAMOLLA

POLONESA

Proa

Proa
A Tot Vent

Primera edició: setembre del 2025

© Vicenç Villatoro Lamolla, 2025

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions, SLU, Proa
Diagonal, 662-664
08034 Barcelona
www.proa.cat

DIPÒSIT LEGAL: B. 11.254-2025

ISBN: 978-84-10488-41-0

Composició: Grup62

La lectura obre horitzons, iguala oportunitats i construeix una societat millor.

La propietat intel·lectual és clau en la creació de continguts culturals perquè sosté l'ecosistema de qui escriu i de les nostres llibreries.

En comprar aquest llibre contribuïu a mantenir aquest ecosistema viu i en creixement.

A Grup62 agraïm que ens ajudeu a donar suport així a l'autonomia creativa d'autores i autors perquè puguin continuar desenvolupant la seva funció.

Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra. Podeu contactar amb CEDRO a través del web www.conlicencia.com o per telèfon al 91 702 19 70 / 93 272 04 47.

Queden expressament prohibits l'ús o la reproducció d'aquest llibre o de qualsevol de les seves parts amb el propòsit d'entrenar o alimentar sistemes o tecnologies d'intel·ligència artificial.

Estic tornant a la ciutat on vaig néixer. No feu cas del que diu el passaport que duc a la butxaca: és fals, com sempre. Aquest era abans el meu ofici: anar pel món amb un nom inventat, amb una biografia inventada, per tal de descobrir allò que era amagat. Més que un ofici, és el que jo era. No feia d'espia. No treballava d'espia. Era espia. Torno ara a Varsòvia, la ciutat on vaig néixer el qui ara soc jo, on van néixer algunes de les persones que he estat al llarg de la meua vida, per tornar a fer d'espia. A ser espia. Sense ganes; forçat. Arrancat del que em semblava que era ja el meu refugi definitiu. Però el que has estat, el passat, se t'enganxa a la sola de la sabata com un xiclet mastegat. Encara que sigui incert, el portes enganxat. Encara que sigui mentida.

—Vostè és polonès? —se m'acosta, cordial, l'hos-
tessa de vol.

—Segons com es miri. A quins efectes?

—Les autoritats de fronteres de Polònia demanen als passatgers d'altres nacionalitats que omplin aquest formulari.

Agafó el paper i somric, crec que s'ha de somriure, que s'ha de ser amable amb la gent. Amb tothom, si pot ser. No sempre pot ser. Hi ha moltes coses que voldria fer i que no poden ser. Dir la veritat, posem per cas. He de treure'm el passaport de la butxaca i mirar-lo per tal de recordar quin figura avui que és el meu nom, la meva adreça, el meu estat civil.

Si puc, em poso a la finestra, als avions. Us ho recomano: el món s'entén millor des del cel que en els mapes: les planes i els rius, la taca monòtona de les ciutats, els seus límits estranys i buits. La meua ciutat, on vaig ara, és al mig d'una plana nevada i la travessa i la divideix un riu fosc i lent. De la ciutat on vaig néixer no en queda res: la van destruir del tot per la guerra i van alçar després, uns altres, una ciutat nova i rutinària al seu lloc. Tot hi és nou i igual, quadriculat i gris, excepte el que s'ha copiat de la ciutat antiga, lluent i fals. Varsòvia.

Jo vaig néixer aquí poc temps abans de la guerra i de la destrucció. Crec tenir-ne encara records d'infantesa, com flaixos, amb antics carrers atapeïts de gent i botigues i carros que ja no existeixen, amb homes vestits amb levites negres que van ser exterminats i nens d'ulls esbatanats i amb gorres pel fred que ara ja són vells apagats, glaçats per sempre. Una ciutat de llambordes i tramvies, de carretons i de neu, amb grans rètols sobre els aparadors i hotels senyorials en

avingudes amples i lluminoses. Però no pot ser que me'n recordi. Era massa petit. Quan va esclatar la guerra, tenia dos anys. Quan va acabar, nou, però llavors jo ja no era a la ciutat i, de fet, tampoc hi havia ben bé ciutat, tota destruïda. Deuen ser records fabricats després, amb fotografies i pel·lícules, records narrats i fets meus. En part, potser també records imposats: no correspondrien a la meua infantesa veritable, sinó a la que vaig haver d'aprendre o de fingir després.

Veig Varsòvia des del cel, enmig de la plana, pretensiosa i encara soviètica, extensa, arbrada, cúbica, tota contemporània d'ella mateixa, feta de cop, com ho són les ciutats destruïdes i reconstruïdes —no com les que s'han anat fent al llarg dels segles com taques d'oli, pas a pas—, i no la reconec. Fa molts anys que en vaig marxar. No hi he tornat i se m'allunyava cada vegada més. Alguna cosa fonda hi ha canviat en els darrers anys. Espero veure-la als carrers: la política té a vegades una traducció en la geografia, els estats d'ànim canvien els colors i la llum de les ciutats. Allà baix, des de la finestra de l'avió, Varsòvia és només una extensió d'avingudes rectes sobre una planícia, amb les taques grises d'alguns boscos hivernencs, dels arbres plens de fum dels patits interiors. Hi ha unes xemeneies blanques i vermelles, immenses, però que semblen de joguina, i una boira que tot ho confon. Més enllà, seguint el riu ara invisible, la plana immensa tota nevada, com en les velles cançons del ghetto que he sentit cantar tantes vegades, des que era petit:

A l'estiu, la pluja. A l'hivern, la neu.

Corren per la plana els gossos blancs del fred...

Aterrem a Okęcie, no és gaire lluny del centre i tot hi té encara un aire recelós, militar, burocràtic. Tot és ple d'uniformes i de segells, tot és vell i resclosit, només hi ha cartells de propaganda turística —la plaça de Varsòvia, la Casa de la Cultura i de la Ciència calcada a la de Moscou, em pensava que ja l'haurien tret, la ciutat vella de Cracòvia, les cases del port de Gdansk— que no hi eren abans, d'un gust occidental. I alguns anuncis d'hotels, ja privats, sovint de cadenes de fora que van arribant. Surto de l'aeroport amb la bossa de mà, flexible i lleugera, l'equipatge d'un antic viatger, com un comercial alemany en visita encara no de negocis, de prospecció de negocis futurs; són temps d'expectatives, de canvis. Arribem els pescadors de les aigües agitatedes.

—El senyor Steinberg?

Hi ha una noia rossa a l'altra banda de la porta de sortida, repenjada a la barana, amb un cartell a la mà a nom de Herr Steinberg. Soc jo. És el nom que hi ha escrit en el meu passaport alemany, Klaus Steinberg, empresari de Frankfurt, cinquanta-quatre anys —en això sempre val la pena que els passaports no menteixin, per falsos que siguin, si no hi ha alguna causa exòtica o logística per fer-ho—. La noia va vestida d'empleada d'agència turística, sense portar cap uniforme, potser una mica massa extremada, un jersei

tibant, fa calor dins de la terminal, no com a fora. Calor nuclear soviètica, apunto. Ella m'ensenya una identificació que du enganxada a la rebeca, damunt del pit esquerre, generós. Està bé.

—Em dic Gina —parla en un alemany d'acadèmia russa—, vinc de l'agència. No porta res més d'equipatge?, només aquesta bossa? L'acompanyaré al seu allotjament a Varsòvia. És el Polonia Palace, oi?

Però ella tampoc no es diu Gina, i ho sé. I no treballa en cap agència de turisme. És igual. Jo tampoc no em dic Steinberg. Només el nom de l'hotel és cert. Polonia Palace. El de l'hotel i el de la ciutat. Tot i que la meua Varsòvia ja no sigui aquesta Varsòvia.

Em costa dir la veritat. Sempre em sembla que conté una amenaça, que em deixa en situació d'inferioritat, que posa al descobert un ventre tou en el qual algú podrà clavar el punyal. Per mentir bé, el primer que cal és creure —mentre la dius— que la mentida és veritat. Oblidar que és mentida. Pujar-hi de peus. Llavors no hi ha ben bé mentides, sinó veritats successives, provisionals, variables, que duren el temps de dir-les. Tot és veritat, encara que sigui per una estona. I res no és cert del tot si creiem que la certesa hauria de ser eterna. Ens han entrenat per creure absolutament allò que diem, mentre ho diem. He estat entrenat per creure ara mateix i amb tota sinceritat que soc Klaus Steinberg, de Frankfurt. Puc tancar els ulls i

imaginar casa meva, a Frankfurt, la dona de qui m'he acomiadat aquest matí, el despatx de l'empresa d'importacions i exportacions. He de pensar en alemany. M'he hagut d'afaitar la barba que duia des que em vaig jubilar per tal d'assemblar-me més a la foto enganxada al passaport fals. Ni barba ni bigoti ni res que es pugui recordar fàcilment, que faci parar atenció, que surti del comú, és a dir, de l'invisible. Un rostre anodí. Em torno a afaitar cada dia davant d'un mirall d'hotel. Ni el meu rostre és ben bé el meu. És el del meu passaport, el de Klaus Steinberg.

I malgrat tot, jo sé, però em costa dir-ho perquè va contra totes les regles i contra tots els instints i contra totes les coses apreses i assajades, que no soc Klaus Steinberg. Quan encara em considerava un jubilat prematur a Jerusalem, fa quatre dies, vaig pensar que escriuria un dietari i, de fet, el vaig començar. Més aviat rondinaire i irònic: em vaig comprar una llibreta de cobertes negres, un pèl antiga o imitant les antigues. Potser perquè vaig llegir, no sabia dir on, que en Markus Wolf, el que era cap de la Stasi, col·lega espia, el més espia de tots els espies del món, volia publicar un llibre a Amèrica parlant d'ell i del que havia fet. Segur que tot el que hi digui serà mentida. S'inventarà un personatge nou, però amb el seu mateix nom. Jo soc sempre el mateix, però amb noms diferents. Potser tenim un altre concepte de la veritat i la mentida, i escrivim de sobte, quan tantes coses han caigut tan de pressa i ja no seran recordades

demà, per reconstruir el passat des del present, cadascú a la seva manera. Perquè el passat i el present avui gairebé no tenen res a veure. Per això, més aviat distant i cínic que no pas solemne i transcendent, em vaig comprar aquella llibreta de cobertes negres. Quan vaig acceptar tornar a Varsòvia em va passar pel cap continuar aquí el dietari. De seguida em vaig adonar que era una bestiesa, els espies no deixen escrits sobre el que fan. I encara menys dient la veritat. Al final, però, vaig decidir agafar el quadern, encara que només sigui per prendre-hi alguna nota de les coses que em venen al cap. A la meua manera. Potser precisament perquè ja no vull ser un espia. Perquè n'estic fart, de mentir. Ja l'amagaré, si cal. En sabia molt, per ofici, d'amagar coses. També sé que algú de l'ofici, si vol, les acaba trobant. Tant se val. O potser és el que vull, que el trobi. Que el llegeixi, sigui qui sigui. Que algú senti la meua veu, encara que sigui parlant de coses aparentment absurdes, que no tenen res a veure amb mi, però que jo sé que en el fons m'expliquen. Les cartes damunt de la taula perquè en quedi constància en algun lloc. Per al futur, si és que n'hi ha. Un futur en què ja no hi seré i en què no quedarà res més de mi ni del món que he conegut. Si no ho faig, acabaré no sabent qui soc. Si no ho sé, m'engoliran les aigües del naufragi. Si no dic res, serà com si mai no hagués viscut.

No em dic Klaus Steinberg, tot i que ho diu el pasaport. Em dic Saul Shalev. Em vaig posar aquest nom

en arribar a Israel, quan vaig fer l'Aliyà l'any 1962, des de Polònia, ara fa just trenta anys. Casa meva és a Jerusalem. Em sembla que això ho estic pensant en hebreu. O potser és en polonès i ho tradueixo sense adonar-me'n. No ho sabia dir.

Sempre ens vigilen. Abans de trobar la noia de l'agència amb un cartell amb el meu nom fictici, miro a banda i banda per rutina i per instint, una barreja d'ofici adquirit en l'entrenament i de la tensió atàvica del caçador i la presa. Segur que hi ha algú. Però no hem d'esperar que sigui un home jove amb ulleres opaques i pentinat militar, massa cepat i massa ben vestit per a la seva edat, amb sabates còmodes però brillants, l'americana descordada però no ben bé oberta, mig amagat darrere d'un diari d'aquells de pàgines grosses que sembla llegir d'esma. És més fàcil que sigui una mare amb una criatura petita, l'empleat rere el taulell d'un lloguer de cotxes, un taxista gran que s'enllustra les sabates ajupit davant de la porta d'arribades... Qualsevol. Qui sigui. Com menys obvi, millor.

Ens vigilen i vigilem. Els enganyem i ens enganyen. Figura que el nostre ofici és entendre: saber coses necessàries i entendre-les, per poder actuar. Saber si els iraquians fabriquen una bomba nuclear. On. Qui. Saber on s'amaguen a Gaza els dirigents del Moviment de la Resistència Islàmica. Ells, saber on tenim les bases subterrànies al Nègueb. Quants agents

protegeixen els mostradors d'El Al a Roma. Saber i entendre. Trobar els indicis i interpretar-los. Serveis d'intel·ligència. Per això cal distingir el que és cert del que no. I inventar coses falses perquè els qui ens vigilen les creguin certes. La veritat i la mentida són la matèria primera d'aquest ofici. De vegades, sembla un joc entre nosaltres. Un joc en què el món queda al marge. Jo vigilo els que em vigilen al hall d'un hotel de Varsòvia, i ells em vigilen a mi. I entren i surten clients, passen cambrers i dones de la neteja, i res d'això els afecta. Una tribu de gent que es vigila, que intenta saber, que es menteix. Enmig del món, fora del món, una tribu de gent que es barallen entre ells, aliens a tots els altres.

Per tant, si qui hi ha al hall del Polonia Palace Hotel és realment un xicot de cabells curts i ulleres fosques, americana negra i camisa blanca, braços de gimnàs, un diari polonès obert per les pàgines d'esports, no és que t'estiguin vigilant. És que t'estan dient que et vigilen i que ho poden fer sense manies ni impediments. No és un espia, és un comitè de recepció. Molt bé, ja has arribat, ara mateix ho faig saber a qui ho ha de saber. Et vam dir que vinguessis sol. Prenc nota de la noia que t'espera. No pateixis. Sempre hi serem. No facis bestieses. Compleix els tractes.

Estic temptat de saludar-lo amb un moviment cortès de cap, com quan els antics es tocaven amb dos dits l'ala del barret. Diria que ell està temptat de somriure'm. Benvingut a Varsòvia, camarada espia.

NOTES SOBRE L'OFICI D'ESPIA

(Del quadern de Varsòvia de Saul Shalev)

L'ofici de l'espia, tal com ens el presenta la literatura i com de vegades endevina la realitat, s'assembla al d'actor. Amb la diferència que es passa moltíssim més temps a l'escenari i que allò que es juga en la seva representació va més enllà de l'aplaudiment o dels xiulets del públic. S'hi pot jugar la vida, o la vida dels altres. Com li passa a l'actor, ha d'encarnar, de donar carn, un personatge que no és ell, que té un altre nom, un altre origen, uns altres motius i unes altres conviccions. Com l'actor, s'ha d'esforçar perquè se'l creguin, per fer versemblant el seu personatge i tot allò que fa, per poc que s'hi assembli. Com per als actors, el millor mètode per als espies per tal de fer creïble el personatge per a tot un públic especialment atent i exigent és creure-se'l ell mateix d'una manera absoluta i sincera. Creure-se'l, esclar, just l'estona que és dalt de l'escenari, ni un instant més: en baixar les escales fins a la platea ha de tornar a ser ell mateix, recuperar el seu nom i el seu origen, reprendre els seus motius i les seves conviccions.

Algú podria pensar llavors que el risc més gran de l'espia és l'esquizofrènia, el desdoblament de la personalitat. En absolut. Això no és el seu risc, sinó la seva salvació. Poder ser dos. Els riscos veritables són uns altres. Com els passa de vegades als actors, el risc és confiar tant en els seus dots de fingiment i d'interpretació

que no deixin d'actuar mai, que actuïn sempre, dalt de l'escenari i fora de l'escenari. Que actuïn sense adonar-se'n, sempre fingits, mai reals, i acabin sent una pura successió de personatges diversos, tots inventats, tots interpretats, tots impostats. Que, com alguns actors, els espies ja no puguin viure ni respirar sense actuar, no sàpiguen què són quan no poden ser un personatge. Que siguin sempre un personatge.

L'altre risc és la follia. Que el personatge es mengi l'actor, que l'espia es cregui tant el personatge que l'acabi posseint, en una possessió diabòlica sense exorcisme possible. Bela Lugosi fent-se enterrar a Amèrica amb la capa de Dràcula. Johnny Weissmuller fent el crit de Tarzan, senil i enfollit, a la residència d'avis. Com l'actor, el risc de l'espia és acabar creuant els papers amb el personatge. Com en aquell conte de Cortázar en què un home d'ara mateix somia a estones que és un indi antic a qui persegueixen, fins que els lectors descobrim que un indi perseguit de mort somia de tant en tant que apareix en un estrany futur incomprendible. Un somni que somia una vigília. Que la realitat esdevingui mentida. Que la mentida esdevingui real.

—Una reserva a nom de Klaus Steinberg, per favor...

Ho provo en un anglès empitjorat, farcit de contaminacions de l'alemany, gutural. La noia de la recepció, darrere el taulell, defensiva, encara funcionà-

ria, em respon en un anglès treballat i poc amable, d'acadèmia.

—Hi ha reservada una doble especial. *Executive Room*. A la cinquena planta. Amb vistes.

—Magnífic. Hi haurà més espai.

M'ho diu amb orgull, em sembla, imponent la veu. Com quan aprens una paraula nova i la vas dient tothora. *Executive Room*. Empresaris. Homes de negocis. Un món nou. El món que ve a tota velocitat, el món de les grans esperances, vist ara des de Varsòvia. Executius. Ja no mandataris, jerarques, secretaris generals i membres del politburó del comitè central, mariscals, almiralls, tinents generals. Les revolucions comencen sempre en les paraules. També les contra-revolucions, si és que són coses diferents. De vegades, canvien només les paraules, el vocabulari. Altres vegades, es canvia el que volen dir, la mateixa paraula significa de sobte una altra cosa, res a veure amb el que significava abans. De vegades, ara mateix, aquí a Varsòvia, no canvien les paraules ni ben bé el sentit, però sí l'èmfasi d'unes o altres, la jerarquia entre elles, com si diguéssim.

No l'he triat jo, l'hotel, però està ben triat. L'han triat ells, els altres. L'altre bàndol, no sabem si amic o enemic, potser tampoc ho saben ells encara, dependrà. És un hotel senyorial, molt cèntric, Polonia Palace Hotel, un supervivent d'una Varsòvia antiga que ja no existeix. Amb aquest aire pesat i mantegós, acer i pedra tova, de l'arquitectura amb què començava un segle xx

cregut i pretensions, abans que la Gran Guerra li abaixés els fums. Arquitectura de balneari i d'estació, de gran hotel i d'empresa d'electricitat. Em sembla tenir-ne un record d'infantesa, o potser més d'un. Passar-hi per davant, de lluny, i veure-hi senyores empolainades sortint de grans cotxassos negres i tapats, homes amb barrets foscos o amb uniformes lluents d'exèrcits anacrònics, carn de derrota. I la imatge de la façana de l'hotel intacta enmig de la runa d'una ciutat arrasada, devastada, entre els ossos pelats dels esquelets dels edificis bombardejats al seu voltant. Però torno a pensar que no deuen ser records genuïns, sinó ficticis, préstecs de fotos. Ben bé després de la guerra, en el moment que l'hotel era l'únic edifici supervivent del carrer de Jerusalem, naufrag després del naufragi, jo no era a Varsòvia, sinó al poble, al camp. Havia fugit llavors de la ciutat. I quan hi vaig tornar, uns anys després, ja estava reconstruïda. Lletja, vulgar, però sencera.

Pot ser que no sigui una foto sinó un record veritable? Pot ser que, ben bé acabada la guerra, jo, amb deu anys, potser amb dotze, tornés a Varsòvia, jo que sé, per anar al metge, per trobar una escola, per buscar algun rastre dels meus pares, per esbrinar si efectivament eren morts tal com ens pensàvem, com temíem? No ho sé. No ho podré saber mai. La meua vida ha estat escrita i esborrada tantes vegades, recordada i oblidada, que ja no sé què és què. Veig la imatge. L'hotel ben dret. Els edificis al voltant, enderrocats

com cadàvers. La imatge és certa. El que no sé és si és meva, si la vaig arribar a veure.

—Ja té la clau? Si vol pujar a l'habitació a refrescar-se, jo l'espero aquí, asseguda al vestíbul. No pateixi. No tinc pressa. Quan li vagi bé, ens mirem el plàning que l'agència ha preparat per a la seva estada.

La suposada Gina de l'agència, amable i servicial, s'asseu a les butaques del hall i demana, humil, una aigua sense gas, natural. Jo pujo a la cambra, excessiva, enorme, buida, una mica descurada, no del tot neta, una moqueta amb taques. No és confortable ni acollidora. És solemne i emfàtica. Però té una bona vista. Durant el comunisme, venien aquí els jerarques del règim, els seus compromisos i convidats, reunions del Pacte de Varsòvia, mandataris estrangers. Li queda encara, amb l'olor i el color marronós del fum de tabac havà, una pàtina burocràtica, oficial, d'hotel d'Estat. Una dependència del partit, inefablement soviètica. Soviètic ha acabat esdevenint una etiqueta estètica. L'hotel ho va deixant de ser, de ben segur, des que les coses han començat a canviar, però molt a poc a poc, de moment. Les contrarevolucions són lentes. Fins que s'acceleren de sobte. Com ho diuen, això? És fàcil, i ha passat moltes vegades, quan tens un aquari, fer una sopa de peix. No és senzill, si tens una sopa de peix, refer un aquari.

Penjo la roba als armaris, trec el raspall de dents, la pinta, el xampú per als cabells grassos. Despenjo el telèfon per veure quin soroll fa, vaig aprendre a

endevinar-hi les interferències. Em tiro aigua a la cara amb les dues mans, com si em volgués despertar d'un somni o com si em calgués recordar alguna cosa essencial, qui soc de veritat, què he vingut a fer aquí.

La noia de l'agència m'espera a baix i no la vull fer esperar.

Em van dir que es diu Lia i que seria el meu únic contacte sobre el terreny. A Tel-Aviv, abans de sortir, me'n van ensenyar una foto. Està una mica canviada, deu ser el pentinat: canvien molt les dones segons com duen els cabells, potser els homes també, no m'ho sembla. A la foto es veu més jove, deu ser de fa un parell d'anys. Deu rondar la trentena llarga; ara, la gent de quaranta anys, ja em sembla gairebé adolescent. També es veu més, diguem-ne, meridional: porta unes arracades grosses, agitanades, els cabells llargs deixats anar, amb metxes més clares, que insinuen una clenxa no del tot marcada a l'esquerra. La cara més plena. Una jaqueta fosca oberta, esportiva, i a sota una samarreta de punt grisa, escotada. Sempre m'he fixat molt en les fotos. Diuen moltes coses, sobre el que som, el que volem ser i el que volem semblar: la roba, els cabells, la posició del cos, l'expressió dels ulls. La noia no té, en aquesta foto, una expressió serena, feliç. Està tensa, com qui passa un examen. Els ulls molt oberts, potser és una mica miop. No somriu,

però la posició de la boca no és dura; com si li fes vergonya que se li veiessin les dents.

No n'he de saber gaire més. És resident de l'Institut a l'Europa oriental, amb base a Polònia, sense la cobertura de l'ambaixada, però també es mou per l'Alemanya Oriental, de vegades fins a Rússia. Potser l'agència de viatges és sempre la seva tapadora, potser ho és només en aquest servei. Em van dir que és eficient i de confiança; brillant, fins i tot. Nascuda allà, a Israel. Per tant, la devien reclutar a l'exèrcit, en el servei militar, o potser a la universitat. En saben, tenen molt ull per saber a qui acostar-se i com dir-ho, no és senzill, no hi pot haver errors. Jo també en tenia, d'ull per a això. I em va fallar molt poc. Alguna vegada potser sí, però ben poques. I poc dramàtiques.

Per què aquesta noia prou bonica, llesta, de prop de quaranta anys, eficient, ha acceptat entrar a la nostra, diguem-ne, agència? Per què ha acceptat deixar casa seva, la seva ciutat, el seu país, la seva gent, i venir a aquest país fred i ennuvolat a ser una altra persona, a amagar qui és, a viure una vida inventada, fràgil, amenaçada, perillosa? Desarrelada. Per què ha acceptat viure mentint, tot el dia, a tota hora, sempre? Per patriotisme? Per curiositat? Com a aventura? Per alguna estranya forma d'inèrcia o de fugida? Per què ho vaig acceptar jo, en el seu moment? Però em fa l'efecte que el meu cas no serveix de comparació. No l'explica a ella. La Lia, aquesta noia, deu ser una altra cosa.

—Vol que l'acompanyi a fer un tomb pel centre?

—De moment, no. Potser més tard. Trobo que fa massa fred.

—La plaça no és gaire lluny. Podríem anar-hi caminant, si vol. O agafar un taxi. Seran deu minuts. Li puc dir llocs per sopar...

—Prefereixo quedar-me a l'habitació.

La Lia, o la Gina, com li hagi de dir mentre sigui a Varsòvia, m'estava esperant i repassava uns papers, com si quadrés agendes, plànings, destins de clients excèntrics i comercials que no saben ben bé què volen, què han vingut a fer, on han arribat. Tot és confús, tot es mou. Varsòvia no és bonica. S'hi fa fosc molt aviat, al gener. Hi fa fred. Si m'ha de dir alguna cosa, no serà més discret enmig de la plaça o a l'andana de l'estació que aquí mateix, a l'hotel. Al contrari. Em van dir a Tel-Aviv que tot ho havia de passar per l'enllaç. Ni trucades ni missatges, ni a casa ni a Alemanya ni enlloc. Ni parlar amb l'ambaixada d'Israel a Varsòvia ni amb cap dels seus agregats o empleats oficials, ni amb qualsevol altre membre de l'agència, com si no existís. Era, em van dir, una exigència d'ells, dels altres. La Lia és l'únic enllaç. I ells, els altres, ja ho deuen saber perfectament. Si ens cal una trobada discreta, no és ara; serà després, en tot cas. Ja la pactarem. Ara no importa que ens vegin parlar. Ni que vegin que em passa papers: què vols que diguin, els papers? No res. Coses sabudes. Els antecedents que es poden deixar per escrit. Cap gran secret. Sempre he

pensat que en aquest ofici nostre de vegades en fem un gra massa, que ens agrada la litúrgia de la discreció més que la discreció mateix. Teatre.

—Li deixo en aquesta carpeta la documentació per a la seva estada i per a la reunió que ha de tenir.

—Me la miraré —somric amb un excés de suficiència, gairebé irònic, humiliant, i de seguida me'n penedeixo. No és pas culpa seva.

—Jo ja m'he mirat la documentació sobre la seva feina que m'ha enviat l'agència. Em sembla admirable. Espero estar a l'altura —em torna la pilota, orgullosa. Amable. No es deixa trepitjar.

—A la carpeta hi ha la manera de posar-se en contacte amb nosaltres, som la seva agència de viatges i tenim tot un equip de professionals a la seva disposició per al que necessiti —no és una frase de propaganda turística, és una informació professional per a la feina que he vingut a fer.

La Lia, si és que de veritat es diu Lia, s'aixeca i em dona una carpeta de l'agència de viatges amb un mapa bo de la ciutat, una guia del metro, telèfons de taxis, algunes referències de bars i restaurants, prospectes turístics; coses útils, se suposa que segures, però no gens sospitoses. També un full mecanografiat sobre una reunió de treball, antecedents, claus. I un telèfon de contacte i la forma de trucar-li, en una clau que sap que entendre. Tot normal.

—El seu amic ens va dir que seria ell mateix qui es posaria en contacte amb vostè. Ja sap on és.

—Esperaré a la meva habitació. O al bar, si me'n canso. Si l'hi vol dir al recepcionista... Seré tota l'estona a l'hotel, per a qualsevol que em vingui a buscar. A la cambra o aquí baix. Avui o demà. Millor que l'hi digui vostè mateixa. De vegades, la llengua... Hi ha matisos —ella somriu, sap que parlo un polonès millor que el seu. Un polonès de veritat.

—No s'amoïni.

La Lia se'n va cap al mostrador. L'aturo un moment, sense cridar, amable com un client, davant d'un grum.

—Després de veure'ns amb el meu amic, m'agradaria anar a parlar en un lloc més tranquil. Pensi'l vostè mateixa. Ja li trucaré, quan estigui.

—A la carpeta trobarà el meu contacte.

La Lia fa que sí amb el cap. Entès. Pel to, potser perquè ha pescat alguna paraula en alemany —vam acordar que seria en alemany—, el grum pensa que un vell verd acaba de fer una insinuació procaç a una noia jove. Els vestíbuls d'hotels en van plens, d'aquests contractes. Ser espia vol dir sovint semblar, als ulls dels altres, pitjor del que ets.

En els meus bons temps no ho hauria fet. Ara sé que no ho he de fer, però tant se val. Es tracta de no deixar-se veure, de passar desapercebut, res que pugui ser recordat per ningú. Però, al bar, algú toca el piano. I està gairebé buit. És una imatge anacrònica, de l'antic règim. El bar, a la planta baixa, al costat del

hall, té una decoració pretesament moderna, damunt d'una arquitectura antiga. L'home que toca el piano és gran, potser de la meva edat, i va amb un vestit fosc i una corbata gastada. Absent. Toca boleros. *Bésame mucho. Como si fuera esta noche la última vez.* Per a ningú: és l'hora de l'aperitiu, però les taules són buides, només les del costat dels finestrals que miren al carrer tenen parelles ben vestides, diria que locals. M'assec lluny de la finestra i prop del pianista, no sé per què. No seria lògic que la Lia hagués vingut a seure, però m'hauria agradat. Preguntar-li coses. Res d'important.

—L'hi carrego a l'habitació.

—No, l'hi pago aquí mateix.

Demano una cervesa, però no vull deixar un paper firmat. Alguna cosa queda, de la vella escola. Tant me fot. A estones, tant me fot tot. Un músic que toca per a ningú, ara per a mi. Un cambrer malcarat, amb modos de funcionari del partit. Unes parelles, potser clandestines, que es troben al bar d'un hotel abans d'anar a dinar cadascú a casa seva. Una cervesa amb gust de la meva joventut polonesa, la magdalena de Proust en vas llarg. Un clima de comunisme decadent, que encara s'arrapa a Varsòvia. Quan el pianista ha acabat el *Bésame mucho* mira a banda i banda, potser per saber quin públic l'escolta i complaure'l. No hi ha públic. Només hi soc jo i encreuem la mirada. Llavors em fa l'efecte que el pianista canvia de posició, l'esquena més recta, i té els ulls mig tancats.

Comença a passar els dits per les tecles amb energia, gairebé amb ràbia. No hi entenc prou, però reconec la música, tothom la reconeixeria. La *Polonesa heroica* de Chopin. Marcial, èpica. Com la descripció d'una batalla, segurament d'una victòria. La toca com si algú l'escoltés. Potser per a ell; potser per a mi. No hi ha ningú més. No hi entenc, ja ho he dit, però sé que és difícil de tocar. Em sembla que ho fa bé. Potser molt bé.

Les parelles del fons van a la seva. Diria que un dels cambrers, rere la barra, se l'ha quedat mirant quan ha començat a tocar, potser sorprès. Em quedo per sentir-la sencera. El pianista té els ulls tancats, certament. Intenta no tocar massa fort, però l'*Heroica* l'hi demana, estem en un bar, és música de fons per als clients, però no hi ha clients. Només jo. Me la sé, l'*Heroica*. Molt per sobre, aquella mitja dotzena de notes que se sap tothom, la canto per dins. Sé que Chopin la va escriure a l'exili, fora de Polònia, recordant-la, relativament gran, probablement cansat, segurament enyorat: els russos havien entrat feia pocs anys a Varsòvia, tot un món s'havia enfonsat, però havien sobretot enderrocat unes esperances, unes expectatives. Un somni. Tot i així, és vigorosa, no sé si alegre. Eufòrica. Potser, per a Chopin, Polònia era en el fons només això: una música, el record d'una cançó sentida de nen, un símbol. Més que una terra o una ciutat. Quan acaba no aplaudeixo, no sé si el pianista s'esperava l'aplaudiment. Surto del bar, però abans

passo pel seu costat i li deixo un bitllet de cinc marcs alemanys, no tinc zlotys. Ja sé que no ho hauria de fer. Allò de passar desapercebut.

—Toca molt bé.

—Era professor del conservatori, abans —és amb amargor, però no n'hi posa gaire.

Abans. Abans de què? Abans, simplement. En l'antic règim, suposo, abans dels canvis, abans potser que tanquessin el conservatori o que el depuressin o que descobris que amb el sou de funcionari es guanya pitjor la vida que tocant poloneses per als turistes. Abans. Abans que el seu món s'enfonsés. I quan el món s'ha enfonsat, només queda la *Polonesa heroica*, només queden els himnes de les pàtries, les cançons de la tribu. El món ja no és el que era, però entre les ruïnes del món vell només queden dretes les banderes i al seu costat els himnes i les pàtries. La *Polonesa heroica*.

—Una curiositat. Per què l'ha tocada? No és repertori de bar.

—Per Polònia.

Faig que sí amb el cap. Ell també deu voler passar desapercebut, però potser per un moment s'ha sentit Victor Laszlo a Casablanca i ha tocat la seva *Marsellesa*. I ha sentit, potser també, que jo era un còmplice, davant de ves a saber quin enemic. O potser s'ha pensat que era un enemic a qui podia vèncer tocant una música com aquesta, armada. No ho sé. Tot m'ho faig jo. Ell no ha parlat. La seva pàtria. Quan tot s'enfonsa,

allò que resta, a qui en té. Jo duc a la butxaca un passaport alemany fals. Jo no soc qui diu el passaport. No soc alemany. Tot s'ha enfonsat, aquí, a la Varsòvia on vaig néixer, i porto al damunt un nom i una pàtria falsa. No sé qui soc. No sé què soc.